

Пан Картрайт погойдав туди-сюди ногами і підніс свій голос над хвилями невдоволеного бубоніння.

— Не біда, 4-В, якщо ви не можете присвятити час цьому питанню зараз, — звернувся він до свого нового класу, — я з радістю ще раз вам усе поясню на перерві.

Дехто таки спробував опанувати себе. Кілька учнів повитягали ручки з ротів. Двійко хлопців, що спостерігали, як двірник нумерує сміттеві баки великими білими цифрами, змогли врешті відірвати погляди від цієї захопливої картини. Та загалом реакція на слова вчителя була досить жалюгідною. Складалося враження, що половина учнів забула свої мізки вдома, а решті й забувати було нічого.

Цьогорічний 4-В клас*. Оце братія! Пан Картрайт уже знав більшість із них — «похнюп» і «поганців» — тих, чию безнадійність протягом останніх кількох років

* Шкільна освіта у Великобританії поділяється на початкову (приблизно з 5 до 11 років) та середню (приблизно з 11 до 16 років). Тут ідеться про учнів четвертого класу середньої школи, яким десь по 14 років (прим. перекладачки).

обговорювали в учительській найбурхливіше і найчастіше. Усі більш-менш нормальні (їх називали «парубчиськами») діставалися пану Кінгу чи пану Гендерсону. А доктор Фелтом завжди відбирав собі всіх «розумників». Досі ніхто не з'являвся в 4-В класі просто так.

Єдиний новенький цього року — як там його, Мартін Саймон? — тихо сидів за останньою партою і читав. Пан Картрайт аж звеселів. Це вже непоганий початок. Бодай один з них уміє читати. Вочевидь, протягом його кар'єри бували й гірші класи.

— Жвавіше, жвавіше, — звернувся він до учнів. — Ми ж не можемо вирішувати цілісінький день. Я востаннє перерахую варіанти, а потім ви мусите проголосувати. Ти можеш і далі жувати свій бюлетень, Джордже Сполдер, але іншого ти не отримаєш. А зараз увага, слухайте всі!

Розвернувшись на своїй здоровенній задній частині, він постукав по дошці, на якій п'ять хвилин тому крейдою написав усі варіанти, що доктор Фелтом запропонував для проекту 4-В на шкільному конкурсі наукових досліджень:

текстиль;

харчування;

домашнє господарство;

розвиток дитини;

дослідження споживацького попиту.

Учитель вкотре перерахував їх уголос — спеціально для тих, у кого були труднощі з читанням.

Хвиля невдоволеного бурчання накрила клас. Вона заглушила і метушню, і перешіптування, і човгання ніг, і рипіння стільців, на яких безстрашно гойдалися учні.

— Пане, це несправедливо.

— Нудота!

— Та яка ж це наука? Маячня якась.

— Я тут половини навіть *не розумію*.

Щоб догодити Рассові Моулду, пан Картрайт ще раз перечитав уголос усі варіанти, цього разу перекладаючи їх зрозумілою мовою:

шиття;

їжа;

домоведення;

немовлята і все таке;

ощадливість.

Расс Моулд тепер здавався ще більш спантеличеним:

— Димоведення? Що таке димоведення?

Пан Картрайт вирішив не звертати на нього уваги.

— Заради Бога, 4-В, — сказав він, — зосередьтеся.

Я знаю, що в більшості з вас курячий розум, але хоч одна із запропонованих тем мусить вас зацікавити сильніше за решту. Хай що це буде, перепишіть назву у свій бюлетень. І, будь ласка, постарайтеся написати літери в більш-менш правильному порядку, бо інакше я не зможу прочитати. Особливо це стосується тебе, Рассе Моулд! Я вже йду збирати ваші відповіді.

Ще одна бунтівна хвиля линула йому назустріч.

— Повна дурня!

— Він з нас просто знущається...

— Шиття! Домоведення!

— Перепрощую. Підходьте до нашого чотирнадцятого столика на конкурсі наукових досліджень, щоб подивитися на чудово пришиті гудзички.

— Ага, вмерти можна з цікавості.

— Ви точно ще ніколи не бачили так класно пришитих гудзичків!

— Навіщо робити те, що може зробити *будь-хто*?

— Димоведення!

Найчіткіше загальне невдоволення висловив Саджид Махмуд:

— Так нечесно. Це ж не *справжній* науковий проект. Аніскілечки. Чому нам не можна робити кремові вибухівки?

Раптом клас ніби зірвався з ланцюга.

— Так! Ми вже таке робили, було бомбезно!

— Крута ідея!

— Ага, брат Гупера мало що не обсмалив собі руку.

— А Чоп спалив брову!

— Вона відросла, але іншої форми.

Рік Тулліс так перегнувся через парту, що здавалося, він от-от втратить рівновагу й упаде.

— Пане, або можна робити мило!

— Так! Мильна фабрика!

— Фуллер побився об заклад і з'їв гігантський шматок мила!

— Воно з нього верталось *вісім разів*!

— Ото була сміхота!

— Бачили б ви його обличчя. Блідий, як личинка!

Цю ідею одразу підхопив Філіп Брустер і крикнув на весь клас:

— Так! Личинки!

— Личинкова ферма!

— Точно! Чому ми не можемо розводити личинок?

— Ми їх розводили минулого року. І позаминулого теж!

— Моя мама не могла навіть *дивитися* на них! Каза-
ла, що це гидко.

— А відповідальним за личинок призначили забіяку
Флетчера.

— Під кінець він їх майже *видресировав*.

Пан Картрайт похитав головою. Він не любив уби-
вати ентузіазм, тим паче коли це стосувалося навчання.
Але факт залишається фактом, особливо у школі.

— Перепрошую, Саджиде, можна запитати дещо
особисте? Чи склав ти іспит з фізики наприкінці мину-
лого триместру?

Саджид відразу намурмосився.

— Ні, пане, не склав.

— А ти, Ріку, склав іспит з хімії?

Рік Тулліс розсміявся. А з ним — усі ті, хто минулого
року вивчали з Ріком Туллісом хімію.

Пан Картрайт повернувся до Філіпа, чиї очі все ще
горіли від думки про личинкову ферму.

— Філіпе, а як у тебе справи з біологією?

Філіп одразу скис.

— Я вирішив узагалі не приходити на іспит. На-
що?

Пан Картрайт зітхнув.

— Ну от, 4-В, ви вже й самі бачите загальну картину.
Мої побоювання справдилися, ніхто не потрапив у цей
клас просто так.

Несподівано для всіх з останньої парти вперше озвав-
ся новачок, Мартін Саймон.

* У великобританській середній школі навчальний рік зазвичай
ділиться на три частини (триместри), кожна з яких триває при-
близно по три місяці (*прим. перекладачки*).

— Думаю, пане, що я тут опинився помилково.

Пан Картрайт саме набирив обертів, а тому проігно-
рував слова хлопця.

— Ось саме тому, на превеликий жаль, ваш клас не
може робити кремові вибухівки. Не в змозі покластися
на ваші знання і рівень відповідальності, доктор Фелтом
довірив вам лише приємні, безпечні та прості проекти.
А кремові вибухівки дістануться тим, хто склав іспит
з фізики наприкінці минулого триместру.

Він окинув поглядом клас: вісімнадцятеро хлопців
сиділи понуро, і лиш один виявляв певне зацікавлення.

— Хоча б *хтось* тут склав іспит з фізики?

Новачок підняв руку. Решта немов закам'яніла. Ос-
кільки Мартіна Саймона учні не бачили, бо той сидів
за останньою партою, пан Картрайт вирішив не дозво-
ляти одній піднятій руці псувати весь драматизм ситу-
ації.

— А хімію? Хімію хтось склав?

Рука Мартіна Саймона знову вистрілила в повітря,
але пан Картрайт її й тепер не зауважив. У класі пану-
вала тиша.

— До побачення, мильна фабрико, — сказав пан Карт-
райт. — А як у нас справи з біологією? Може, комусь вона
вдалася?

Рука Мартіна Саймона знову хитнулася одинокою
тростиною в болоті академічних надій 4-В. Уже втретє
пан Картрайт вдав, що нічого не помічає.

— Отже, — категорично констатував він, — ніяких
личинок.

Учитель розвів своїми величезними забрудненими
крейдою руками.

— Тільки не кажіть, що вас не попереджали, — сказав він. — Я щодня заварюю каву в учительській. І в мене є вуха. Пан Спенсер, пан Гарріс, пан Дюпаск, пані Арнотт — усі вони повторювали: «*Ми не раз їх попереджали: якщо не працюватимуть, то опиняться в 4-В класі*». І ось ви всі тут.

— Ми ж не винні, що безголові, — спробував заперечити Джордж Сполдер.

— Якби річ була у вашій тупості, то держава виплачувала б вам щомісячну соціальну допомогу, — різко відповів пан Картрайт.

— То чому ж ми всі тут опинилися?

Пан Картрайт узявся пояснювати по-біблійному:

— Ви жнете те, що посіяли. До речі, про розсіяність. Продовжмо те, що розпочали, і проголосуймо врешті-решт. Що вибираєте? Текстиль, харчування, домашнє господарство, розвиток дитини чи дослідження споживацького попиту?

— Я не збираюся голосувати за жодну з цих нісенітниць, — сказав Івін Філіпс. — Усі теми якісь дурнуваті.

Пан Картрайт промовчав, бо й сам глибоко в душі поділяв цю думку. Але потім Джордж Сполдер додав:

— Дівчачі штучки — ось що це таке!

Пан Картрайт відчув, що мусить розставити всі крапки над «і»:

— Не дуріть себе. Поки ви тут протираєте штани, дівчата по всій країні виробляють мило, вирощують личинок і підривають кремкові вибухівки. Вони вчать хімію, біологію і фізику. Переможців не судять. А вони, на відміну від вас, склали свої іспити.

Несподівано для себе він відчув утому через усю цю метушню й почав швидко крокувати між рядами парт, підганяючи учнів:

— Ворушись *нареши́ті*, Робіне Фостер. Ріку, поквапся. Яка тобі взагалі різниця? Якщо вірити пані Арнотт, ти рідко з'являєшся на уроках. Дякую, Таріку. Ану подивіться всі на Таріка. Приклад, вартий наслідування! Він зробив свій вибір. Він заповнив бюлетень, можливо, не зовсім *акуратно*, але досить розбірливо, щоби прочитати. І ось він кидає свій бюлетень у коробку. Дякую, Таріку. Дякую тобі. І тобі дякую, Генрі. Нема потреби *силою* його туди запихати. Спасибі, Рассе. Спасибі. Дякую, Мартіне, я сподіваюся, ти будеш дуже задоволений ре...

Пан Картрайт замовк. Було очевидно, що новий учень його навіть не слухав. Коли тінь пана Картрайта впала на його парту, хлопець лише на хвильку витягнув вказівний палець з правого вуха, взяв свій акуратно заповнений бюлетень і кинув його в пластикову коробку. Ні на мить він не відвів погляду від своєї книжки.

Пан Картрайт був спантеличений. Він обережно витягнув пальці Мартіна Саймона з його вух і запитав:

— Що ти робиш?

Тепер так само спантеличеним був і хлопець:

— Читаю, пане.

— Читаєш? Що читаєш?

— Бодлера*.

Пан Картрайт аж очі вирячив від подиву.

— Бодлера?

* Шарль Бодлер — французький поет середини XIX століття (прим. редакторки).